

Juhász Sándor

Adalék Wittmann Ernő és gyűjteménye történetéhez

A két világháború közti időszak a magyarországi műgyűjtés jelentős korszaka volt. A történelmi nemesség és pénzarisztokrácia mellett a középosztály számos tagja foglalkozott műgyűjtéssel, akik ugyan nem rendelkeztek olyan hatalmas jövedelemmel, mint a felső tízezer tagjai, néhányuknak mégis sikerült nemzetközi színvonalú kollekciót létrehozni. Ezen kevesek közé tartozott reneszánsz kisplasztikai és plakettgyűjteményével Witt-

1. kép. Wittmann Ernő

mann Ernő, aki értelmiségi polgárcsalád másodszületett gyermekeként Budapesten látta meg a napvilágot 1881. november 13-án (1. kép).¹ Apja, Wittmann Mór sikeres ügyvéd volt, egészen az udvari tanácsosi rangig emelkedett. Foglalkozása bizonyára befolyásolta fia pályaválasztását, aki 1899-ben a budapesti egyetem jogi karára iratkozott be.² Tanulmányait a lipcei egyetemen és a párizsi Sorbonne-on folytatta,³ a nemzetközi jog területére specializálta magát. Ügyvédi pályafutását apja irodájában kezdte, hazai ügyfelei mellett főként angol érdekeltségek, bankok és nagyvállalatok jogi képviselőjét látta el. Gyakran utazott külföldre, amit első világháborús katonai szolgálata⁴ csak rövid időre szakított meg. A *London Gazette*⁵ híradása szerint 1920 májusában már ismét megfordult a szigetországban. Üzleti útjai alkalmával gyűjtőszendevélyének is hódolhatott, eleinte modernebb metszeteket és plaketteket vásárolt, érdeklődése később a reneszánsz művészet felé fordult. Gyűjtői attitűdjét a vele baráti viszonyt ápoló Géber Antal⁶ úgy jellemezte, hogy nem kutatott, nem ment „felfedezésekre”, elsősorban megbízható

kereskedőktől, ismert gyűjteményekből vásárolt. Ennek ellenére időnként becsúszott egy-egy nem megfelelő darab. „Egy ízben, Münchenben bizonyos neves gyűjteményben Pisanelleonak

Juhász Sándor szabadúszó újságíró, művészeti író

Kutatási terület: II. világháború előtti magyar magángyűjtemények;

17. századi holland grafika

E-mail: g.sandor.juhasz@gmail.com

Sándor Juhász, independent journalist, art critic

Area of research: pre-World War II

Hungarian private collections;

17th-century Dutch graphic art

Email: g.sandor.juhasz@gmail.com

¹ Magyar Zsidó Levéltár, HU HJA XXIV-B. 70.

² Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem almanachja az 1899/1900. tanévre.

³ A család tájékoztatása alapján.

⁴ Katonai szolgálatról a *Past and Future of the Right National Self-Determination* (Amsterdam, 1919) című könyvének előszavában tesz említést.

⁵ List of Former Alien Enemies Landed from 1st May – 31st May, 1920. *The London Gazette*, 15 June, 1920. 6579.

⁶ Dr. Géber Antal (1879–1962) jogász, műgyűjtő.

kiválóan szép tartású érme került aukcióra. [Wittmann] megbízásából a kitűnő Fr. Drey⁷ az érmét 6400 márkáért megvette részére. Néhány hónap multán, levelet kapott Hill-től,⁸ az olasz medaillák legfőbb szakértőjétől, hogy nyári szabadságát a kontinensen tölti, és szívesen eljönne Budapestre, hogy Wittmannnak hírből ismert gyűjteményét, nevezetesen a müncheni aukción vásárolt Pisanellot megtekintse. Csakugyan eljött, kezébe vette a Pisanellot [...] és csak annyit mondott: »Sorry«. Azután elmondta, hogy a British Múzeum darabjait fehér laktintával szokták számozni, és ha a darabot ferdén jól megnézi, a leltári szám halvány nyoma látszik, csalhatatlan jele annak, hogy az ötvény a múzeum darabjáról készült. Azonban helyesnek bizonyult az előkelő helyen vásárlás, mert Drey a darabot szó nélkül visszavette.⁹ Géber a történeten túl a magyar gyűjtőkről írt kéziratában bepillantást enged Wittmann otthonába, melyet a szobrok és kisplasztikák mellett nagyrészt francia és olasz cinquecento bútorok, régi szőnyegek, textiliák, augsburgi, erdélyi ötvöstárgyak, valamint festmények tettek lakályossá. Hely bőven volt a műtárgyaknak, mivel a gyűjtő saját tulajdonú sarokháza negyedik emeletén lévő hét-szobás lakást osztotta meg feleségével¹⁰ Budapest belvárosában, a IV. (ma V.) kerület Városház utca 16. szám alatt. Irodáját a ház félemeletén rendezte be, így otthona nyugalma még kliensei sem zavarták. Angolszász irányultsága ellenére – mely választott sportjában, a golfban,¹¹ valamint amerikai Cadillac személyautójában is megtestesült – fő gyűjtési területe az itáliai és német reneszánsz művészet kisplasztikai alkotásai voltak. E műtárgyai szinte mindegyikét külföldön vásárolta, de nemcsak a beszerzésükre fordított kiemelt figyelmet, hanem a tulajdonában lévő tárgyak elismert művészettörténészek által való publikálására is. Leo Planiscig, az itáliai reneszánsz szobrászat egyik szaktekintélye több könyvében¹² tárgyalt és reprodukált műalkotásokat a Wittmann-gyűjteményből, de ugyanezt tette Meller Simon a *Magyar Művészet* hasábjain.¹³

Az egyre gyarapodó gyűjtemény darabjaival különböző kiállításokon találkozhatott a közönség. Az Éremkedvelők Egyesülete által rendezett tárlaton¹⁴ anyagából több mint hetven, főleg 16–17. századi érme és plakett került bemutatásra, köztük Donatello *Madonnája*, Bertoldo di Giovanni puttóreliefje és Riccio Krisztus sírbatételét ábrázoló öntött bronzplakettje. Az Iparművészeti Múzeumban 1925-ben megrendezett *Régi órák* kiállításon egy 17. századi aranyozott bronzból készült órával szerepelt.¹⁵ A *Régi Ezüstkiállítás*¹⁶ csak néhány ötvöstárgygal volt jelen, a legjelentősebb talán az 1673-as évszámot viselő fedeles kupa, mely a brassói Baum Lukács munkáját dicséri. Wittmann, aki „az egyik legnagyobb szoborgyűjtő volt Kohner

⁷ Francis Drey az 1860-as években alapított A. S. Drey műkereskedő cég egyik tulajdonosa.

⁸ Sir George Francis Hill (1867–1948) a reneszánsz érmek specialistája, 1931 és 1936 között a British Museum könyvtárának igazgatója.

⁹ GÉBER Antal: *Magyar gyűjtők*. I–II. Szerk. TÓTH Melinda. Kézirat, é. n., 412–413. Szépművészeti Múzeum, Könyvtár, 15331/1–2.

¹⁰ Wittmann Ernő 1927-ben vette feleségül Haraszi Rózát, akinek két gyermeke volt az előző házasságából, Klára és Éva. A gyűjtőnek is ez volt a második házassága, 1908 és 1915 között Hellsinger Erzsébet volt a felesége.

¹¹ *Tenisz és Golf* című lapban (I/4, 108; II/13, 254; III/12, 226) olvashatók Wittmann Ernő golfban elért eredményei.

¹² LEO PLANISCIG: *Andrea Riccio*. Wien, 1927; *Piccoli bronzi italiani del Rinascimento*. Milano, 1930.

¹³ MELLER SIMON: Dr. Wittmann Ernő kisplasztikai gyűjteménye. *Magyar Művészet*, 1934. 8. 235–242.

¹⁴ *Budapesti Gyűjtők és Művészek Érem- és Plakettkiállítása*. Kiállítási katalógus. Szerk. CSÁNYI Károly. Budapest, Iparművészeti Múzeum, 1924.

¹⁵ *Régi órák kiállításának leíró lajstroma*. Kiállítási katalógus. Szerk. CSÁNYI Károly. Budapest, Iparművészeti Múzeum, 1925.

¹⁶ *Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum Régi Ezüstkiállításának Leíró Lajstroma*. Kiállítási katalógus. Szerk. CSÁNYI Károly. Budapest, Iparművészeti Múzeum, 1927.

és Delmár mellett¹⁷, a *Régi Egyházművészet Országos Kiállításán*¹⁸ a domborművek mellett néhány nagyszerű reneszánsz fa- és bronzszobrot is megmutatott gyűjteményéből. Giambologna oszlophoz kötött Krisztusa (2. kép) mellett igazi érdekesség volt az a beágyazott zománcdíszítésű, aranyozás nyomait viselő bronz könyvtábla, mely Limoges városában készült a 13. század elején. Wittmann gyűjteményéből utoljára 1937/38 fordulóján, a Nemzeti Szalonban láthatott válogatást a hazai közönség, a Petrovics Elek rendezte *Régi Olasz Mesterek*¹⁹ kiállításon. Ekkor a kollektív kisbronzainak színe-ja-va került a tárlókba, mely alkotások később vagy külföldi tulajdonba kerültek, vagy eltűntek a II. világháború zűrzavarában.

A korszak jeles műgyűjtőihez hasonlóan Wittmann Ernő is aktív szerepet vállalt közgyűjtemények gyarapításában. A Szépművészeti Múzeumot pénzadománnyal segítette Gustav Courbet *Sziklás táj*, valamint Pierre Bonnard *Reggeli* című festményének megvásárlásában.²⁰ A múzeumok vezetőivel ápolt szívélyes viszony előnyére szolgált, amikor 1938-ban kiviteli engedélyt kért gyűjteménye jelentős részére. Valószínűleg a hazai politikai helyzet hatására gondolta úgy, hogy gyűjteménye nagyobb biztonságban van külföldön, mint idehaza. Az 1938-as Anschluss és a néhány hónappal később Magyarország elfogadott első zsidótörvény csak megerősíthették elhatározásában. Az Iparművészeti Múzeum Adattárában található, 1938. május 16-án írt feljegyzés szerint „Dr. Wittmann Ernő ügyvéd Eisler Aladár szállítócég útján bejelentette, hogy különböző szőnyegeket, bútorokat, bronz eszközöket és iparművészeti kisplasztikákat szeretne Angliába küldetni”.²¹ Az Iparművészeti Múzeum engedélyezte a kivitelt, de a szobrászati műalkotások feletti döntés jogát a Szépművészeti Múzeum kezébe tette.²² Wittmann Csánky Dénes²³ főigazgatóhoz írt, 1938. június 10-én kelt levele nemcsak a kiviteli kérelem indítékát világítja meg, de rámutat arra az egykori gyakorlatra, amikor gyűjtők és vezető hivatalnokok közösen dolgozták ki az együttműködésüket befolyásoló jogszabályokat.

„Miként már közöltem, sohasem gondoltam arra, hogy műtárgyaimat valaha is értékesíteni leszek kénytelen, – de ma, midőn

2. kép. Giambologna: *Oszlophoz kötött Krisztus*, 1600 k., bronzszobor, barna patina, M: 35,5 cm

¹⁷ MRÁVIK László: Száz év magyar képgyűjtése. In: *A modern magyar festészet 1892–1919*. Szerk. KIESELBACH Tamás. Budapest, k. n., 2003. 25.

¹⁸ *Régi Egyházművészet Országos Kiállítása*. Kiállítási katalógus. Budapest, Iparművészeti Múzeum, 1930.

¹⁹ *Régi Olasz Mesterek Kiállítása: Képek, szobrok magyar magángyűjteményekből*. Kiállítási katalógus. Budapest, Nemzeti Szalon, 1937.

²⁰ A *Sziklás táj* „részben dr. Delmár Emil, dr. Meiler Simon, dr. Tószeghy Richard és dr. Wittmann Ernő urak pénzadományainak felhasználásával szereztetett jánoshalmi Nemes Marcell gyűjteményének müncheni árverésén.” A *Reggeli* a „Magyar Nemzeti Bank, továbbá dr. Wittmann Ernő, dr. Baumgarten Nándor, a Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bank, a Magyar Olasz Bank, a Mezőgazdasági Ipar Rt. és a Fleischmann Antal Dunakotró és Gőzhajózási Vállalat adományainak felhasználásával” került megvásárlásra. *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Évkönyvei*. VII. Budapest, 1935. 176, 183.

²¹ Iparművészeti Múzeum, Adattár, Múzeum Iratanyaga, 89/1938.

²² Iparművészeti Múzeum, Adattár, Múzeum Iratanyaga, 91/1938.

²³ Csánky Dénes (1885–1972) festőművész, művészeti író, 1935 júliusától a Szépművészeti Múzeum főigazgatója.

3. kép. Giovanni della Robbia (műhelye):
Angyalfej, 15. század vége, mázas terrakottaszobor,
 M: 24 cm, Szépművészeti Múzeum,
 Régi Szobor Gyűjtemény, ltsz. 7374.

látom, hogy ha akár egészségügyi okokból, akár más körülmények folytán kenyérkeresetemtől elesem, magamat és családomat vagyonom kamataiból fenntartani nem tudom – kénytelen vagyok ezen nagy szeretettel összegyűjtött műtárgyaktól való megválást előkészíteni – és idő multával keresztül vinni. [...] 1928-ban, még néhai Gr. Klebelsberg Kunó idejében, Hóman Bálint s Petrovits Elek akkori főigazgató urak részvételével gentlemen-agreement jött létre a múzeum és a gyűjtők (néhai Herzog Mór báró, Baumgarten Nándor, Delmár Emil, jómagam és mások) között, melynek lényege az volt, hogy külföldről műtárgyakat nyugodtan behozhatunk, a múzeumok (az állam) ezen műtárgyak kivitelét és értékesítését megakadályozni nem fogják és beérik azon jogokkal, melyeket akkor közös megegyezéssel stilizált (később törvényerőre emelt) 1929. évi XI. t.c. 24. és 26. szakaszai tartalmaznak.²⁴ [...] Szabadjon továbbá megállapítanom, hogy műtárgyaimat külföldről hoztam be az utolsó 25 évben és így az idézett törvény 24. paragrafusának utolsó bekezdése értelmében azok nyilvántartás alá nem esvén, a mondott törvény 26. paragrafusa értelmében az országból külön engedély nélkül kivihetők. Nem szándékozom azonban azon baráti és megértő viselkedésre való tekintettel, amellyel velem szemben mindig viseltetél, Veled, vagy a vezetésed alatt álló intézmény igazgatóival, örei-

vel, kik baráti körömhöz tartoznak, tárgyalni és alkudozni, hanem magam teszem meg azt az ajánlatot, mely jelen anyagi helyzetemnél a maximuma annak, amit nyújthatok, ez pedig a következő:

A Magyar Nemzeti Múzeum szépművészeti osztályának a kiviteli engedélyek díja fejében tulajdonába bocsájtom díjmentesen:

- 1.) a XIV. sz. francia elefántcsont madonnát, mely jelenleg mint ideiglenes letét a múzeum őrítésében van;
- 2.) a jelenleg lakásomon lévő Kaiserin Friedrich gyűjteményből eredő és Bode által Lucca della Robbiának tulajdonított terracotta angyalfejet [3. kép].
- 3.) Ezenfelül kötelezem magam, hogy műtárgyaim árverésén a múzeum által közgyűjteményben való kiállítás céljára megvásárolt tárgyak vételárához az árverési vételár 20%-ával én, illetve jogutódaim hozzájárulni kötelesek. Ezen hozzájárulás összege azonban 500 angol fontot meg nem haladhat.

²⁴ Az említett törvény valójában a Magyarország területéről származó vagy a magyar művészeti, tudományos, történeti vagy muzeális szempontból különösebb jelentőséggel bíró műalkotások, tárgyi emlékek kiviteli korlátozására, tilalmára született. Ilyen tárgyak kivitele indoklás nélkül megtagadható volt, a hivatal még kisajátítással is megakadályozhatta ezek kivitelét. A külföldről behozott alkotások sokkal enyhébb szabályozás alá estek. E műtárgyakat a törvény életbe lépte után a behozattalól számított 25 év eltelté előtt még nyilvántartásba sem vették. Kivitelét a törvény nem akadályozta, de műfajtól függően, az érték maximum 2, illetve 10 százalékának megfelelő kiviteli díjfizetést írt elő, mely azonos értékű műtárgyak átengedésével is leróható volt.

[...] Midőn arról biztosítalak, hogy teljes mértékben értem és becsülöm, hogy Te és munkatársaid nehéz szívvel teljesítitek kérelmemet – a magam részéről is megjegyzem, hogy fájdalmasan érint, hogy a viszonyok mostoha alakulása szükségessé teszi műtárgyaim eladását.”²⁵

Szintén gyűjteménye darabjainak értékesítési szándékára utal barátjának, Delmár Emilnek²⁶ írt levele,²⁷ melyhez Meller Simon által beárazott műtárgyai jegyzékét csatolta. A kutatás jelen állása szerint a lista egyik tétele sem került Delmár kollekciójába. A két felajánlott műtárgy viszont a múzeum tulajdonába került, és az 1938. június 21-i dátummal kiállított Kiviteli Engedélyt²⁸ a vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából a Szépművészeti Múzeum főigazgatója írta alá. Az engedélyhez csatolt jegyzékben tételesen felsorolt 70 darab műtárgy, valamint egy 60 darabos érem- és plakettanyag értékét 114 700 pengőben állapították meg. Wittmann lakásának egyes berendezési tárgyai és a gyűjtemény legértékesebb része a nemzetközi műtárgyfuvarozásban nagy tapasztalattal rendelkező Eisler cég közreműködésével kelt útra Anglia felé. A kollekción további sorsáról egy New York-i ügyvédi iroda által 1942-ben készített memorandum²⁹ ad tájékoztatást. A 19 000 angol fontra biztosított szállítmány 1938. szeptember közepén érkezett meg a szigetországba. A behozatalban és a gyűjteménnyel kapcsolatos további ügyintézésben két londoni cég segédkezett: a műtárgyak speciális csomagolásával és szállításával foglalkozó Jacques Chenue és a Messrs. Theodore Goddard & Co. ügyvédi iroda. Wittmann szerette volna gyűjteményét kiállítás keretében bemutatni az angol publikumnak. A lehetséges helyszínek közül a Bristol Art Museum mellett született döntés, mely egy vagy két évre kapta volna kölcsön a kollekción. A megállapodást Wittmann londoni barátai készítették elő, de a gyűjtő valószínűleg személyesen is találkozott a múzeum vezetőivel, mivel 1939 tavaszán Angliában tartózkodott.³⁰ A kiállítás megrendezésének feltétele volt, hogy a múzeum megfelelő technikai körülményeket biztosítson a műtárgyak bemutatásához. Mielőtt az ehhez szükséges munkálatok befejeződtek volna, az európai események drámai fordulatot vettek. 1939. szeptember 1-jén a németek megtámadták Lengyelországot, mire a londoni és a párizsi kormány hadat üzent Németországnak. Kitört a II. világháború. A bristolli kiállítás szervezését leállították, néhány műtárgy a múzeumban maradt, de a gyűjtemény nagyobb részét Jacques Chenue a közeli Bath városában lévő T. Powell & Company társaság raktárában helyezte el. Wittmann valószínűleg csak távolról követte Angliában lévő gyűjteménye sorsát, mivel 1939 novemberében kibocsátott útlevelé³¹ tanúsága szerint Magyarországról legközelebb 1940. február 2-án utazott el feleségével Svájcba, majd Franciaországon ke-

²⁵ Szépművészeti Múzeum, Irattár, 424/938.

²⁶ Dr. Delmár Emil (1876–1959) gyáros, a korszak egyik kiemelkedő műgyűjtője.

²⁷ „Budapest, 1938. június 9. Kedves Barátom, Mellékelve bátorkodom Neked át küldeni a Meller becslése alapján összeállított adatokat avval, hogy ez a becslés biztosítási céljából történt 1935 februárjában. Köztudomásúlag azóta a régiségek árában áresés állott be, mely különösen ez év tavaszán accentuálódott, (körülmény, mely a Durchlacher sale áraival igazolni lehet). Én a magam részéről reális értéknek ezen becslés maximum 1/3-át tartanám. Megjegyzem, hogy a Szépművészeti Múzeumnak átengedett elefántcsont madonna a Meller féle becslés szerint 800 font értékben van meghatározva. Szívélyesen üdvözlő, igaz híved, Ernő”. Szépművészeti Múzeum, Irattár, 424/938.

²⁸ Szépművészeti Múzeum, Irattár, 424/938.

²⁹ Memorandum to Mr. Rupert Somervell (First Secretary at the Board of Trade), Willkie, Owen, Otis, Farr & Gallagher, New York, N.Y., September 4, 1942. Wittmann Ernő hagyatéka, USA. Magántulajdon.

³⁰ Neil Tweedie–Peter Day: When Rothermere urged Hitler to invade Romania. *The Telegraph*, 01. 03. 2005. Lásd <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1484647/When-Rothermere-urged-Hitler-to-invade-Romania.htm> (letöltve 2015. április 22.).

³¹ A Magyar Királyság által 1939. november 16-án Wittmann Ernő részére kiadott útlevél. Wittmann Ernő hagyatéka, USA. Magántulajdon.

resztül az angliai Heston városába. Ide március 15-én érkeztek meg, de már május 4-én el is hagyták az országot, mivel a háborús helyzetre való tekintettel csak két hónapos tartózkodást engedélyezett számukra a brit hatóság. Miközben a házaspár ismételten Svájc felé tartott, az addig eseménytelen nyugati fronton a német csapatok nagyarányú támadást indítottak Franciaország ellen, és június 14-én már német katonák masíroztak a párizsi Diadalív alatt. Talán ez is szerepet játszott abban, hogy az alpesi országban tartózkodó Wittmannék július 5-én felkeresték a genfi amerikai konzulátust, és meghosszabbították Budapesten beszerzett látogatóvizumuk érvényességét. Egy hét múlva már úton voltak Portugáliába. 1940. augusztus 1-jén Lisszabonban szálltak az amerikai Excalibur fedélzetére, és tíznapi hajózás után érkeztek meg New York kikötőjébe.³² Manhattanben béreltek lakást egy 1927-ben épült házban (125 East 50th Street),³³ melyet a magyar születésű Emery Roth³⁴ tervezett, akinek a város arculatát meghatározó magasépületek közül jó néhány fűződik nevéhez. Wittmann nem sokkal megérkezése után megpróbálta gyűjteményét az angliai Bath városából Amerikába szállíttatni. Mivel az 1940-ben életbe léptetett angliai rendelkezés szerint az antik tárgyak kivitele a Kereskedelmi Minisztérium engedélyéhez volt kötve, londoni ügyvédje útján hivatalos kérelmet nyújtott be a hivatalhoz. A minisztérium elutasította az engedély kiadását, és a fellebbezés is hasonló sorsra jutott. A gyűjtőt ellenséges ország állampolgárának tekintették az angol hatóságok, ami nem csoda, mivel Magyarország az év novemberében csatlakozott a Németország, Olaszország és Japán által létrehozott Háromhatalmi Egyezményhez. Wittmann, mielőtt az ügyvédjén keresztül tovább huzakodott az angol hatóságokkal, bizonytalan amerikai helyzetét úgy rendezte, hogy bevándorlóvizumot kért az Egyesült Államokba.

Gyűjteménye Magyarországon maradt részét megbízottja útján árverésre bocsátotta. A Postatakarékpéztár szervezésében 1941 márciusában Budapesten megtartott aukción³⁵ kilenc kategóriában 401 műtárgy szerepelt. A katalógus előszava szerint: „Ezúttal az Árverési Csarnok ilyen kivételes alkalmat nyújt nagybecsült közönségének, amennyiben egy régi, jóhírű magángyűjtemény tárgyainak válogatott darabjait bocsátja aukcióra, köztük olyan előkelő műtárgyakat, aminők a hazai piacon már csak elvétve bukkannak fel.” Az eladásra felkínált metszetek a gyűjtő korai érdeklődéséről, a kínai és japán tárgyak a Kelet iránti kíváncsiságról, a kerámia- és üvegtárgyak leginkább az igényes lakberendezésről tettek tanúbizonyságot. Valóban jelentősebb darabok leginkább a nemesfém ötvöstárgyak, valamint a szobrok és plakettek tárgykörében voltak. Aukcióra került a *Régi Egyházművészet Országos Kiállításán* szerepelt, Mihály arkangyalt ábrázoló 15. századi tölgyfa szobor (kat. 162), melyet 1950-ben Okányi-Schwarz Józseftől vásárolt meg a Szépművészeti Múzeum (4. kép).³⁶ Az ötvösmunkákat felvonultató szekció jól tükrözi Wittmann e tárgykörben kifejtett gyűjtői tevékenységét, mivel ezekből egy sem került kivitelre. A tételek között található gyömbértartó (kat. 229) később Wolfner László gyűjteményéből³⁷ került a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonába.³⁸ Az 1666-ban Torda vármegye főispánjának készített erdélyi aranyozott ezüstserleget (kat. 217) Wittmann

³² Az amerikai vízum kiadásának helye és ideje, a hajó neve, indulásának és érkezésének dátuma az amerikai bevándorlási hivatal bejegyzéseiből derül ki. New York, *New York Passengers and Crew List, 1909, 1925–1957*, vol. 13967–13968, Aug 7, 1940, Image 413. Lásd <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-1951-22081-2908-57?cc=1923888> (letöltve 2015. április 29.).

³³ Az épületben jelenleg az elegáns Benjamin Hotel működik.

³⁴ Róth Imre építész (Gálszécs, 1871–New York, 1948).

³⁵ *Egy ismert gyűjtő műtárgyainak aukciója*. Kiállítási katalógus. M. Kir. Postatakarékpéztár, 1941. március 18–19.

³⁶ Szépművészeti Múzeum, Irattár, 252/1950. Szépművészeti Múzeum, Régi Szobor Gyűjtemény, ltsz. 50.25.

³⁷ GÉBER é. n. i. m. 421.

³⁸ Magyar Nemzeti Múzeum, Ötvösgyűjtemény, ltsz. 1949.317.

az Ernst Múzeum 1931-es árverésén³⁹ vásárolta. A Postatakarék árverése után kalandos története lehetett a tárgynak, mivel az ötvösmű 1983-ban Genfben tűnt fel a Sotheby's cég aukcióján,⁴⁰ és 20000 svájci frank leütési áron kelt el.

Wittmann 1941 júniusában kapta meg az amerikai bevándorlói vizumot, mely az állampolgárság megszerzésének alapfeltétele volt. Ennek birtokában kért igazolást a New York-i angol konzultól arról, hogy állandó lakhelye az Egyesült Államokban van, valamint egy nyilatkozatot, miszerint nem tartozik az „elenséges ország állampolgára” kategóriába. A dokumentumokat elküldte londoni ügyvédjének, aki 1942 elején benyújtotta ezeket az angol Kereskedelmi Minisztérium illetékes osztályára, és a megváltozott helyzetre hivatkozva kérte a kiviteli engedély megadását. A hivatal közölte, hogy az ügyben 1940 szeptemberében beadott iratok eltűntek, amíg ezeket a kérelmező nem pótolja, addig az engedély kiadását nem tudja elbírálni. Hosszú hónapokig tartott az iratok ide-oda küldözgetése Amerika és Anglia között, mivel zajlott a II. világháború, melybe az USA 1941 decemberében lépett be, a Pearl Harbort ért japán támadást követően. Mielőtt a hivatal végre kiadhatta volna az engedélyt, a német légierő 1942. április 25-én támadást intézett Bath városa ellen. A két napig tartó bombázásban több mint 400 ember vesztette életét, és a város épületeinek jelentős része megsemmisült, vagy komoly károkat szenvedett. A Powell & Company raktárhelyiségét is találat érte, korabeli feljegyzés az épületet a komolyan sérült, de javítható kategóriába sorolta.⁴¹ Sajnos ugyanez nem volt elmondható a raktár tartalmáról. Wittmann a szörnyű veszteségről Jacques Chenue május 7-én küldött táviratából értesült, melyet a feladó levélben is megerősített. „Foreman munkatársamat kárfelmérésre hétfőn Bathba küldtem. Azt találta, hogy a raktár tartalma teljesen megsemmisült.”⁴² A bomba huszonöt év gyújtói munkáját tette semmivé egy pillanat alatt. A kollekciónak csak a bristoli múzeumban őrzött tizenegy műtárgy maradt meg, melyeket az angol hatóság kiviteli engedélyével később Amerikába szállítottak.

Wittmann töredékére csökkent gyűjteménye ellenére sem tett le kiállítási tervéről, mely végül 1943-ban az Art Institute of Chicago épületében valósult meg. A kamarakiállítás⁴³ mind a tizenegy műtárgy bemutatásra került a New York-i galériatulajdonos, Raphael Stora⁴⁴ közvetítésével, akit még párizsi műkereskedőként ismert meg a gyűjtő. A tárlatról katalógus nem készült, de Stora és a múzeum levelezésében⁴⁵ pontos leírás található a kiállított tárgyakról.

4. kép. Lille-i szobrász: *Szent Mihály arkangyal*, 1450–1475, tölgyfa szobor, M: 108 cm. Szépművészeti Múzeum, Régi Szobor Gyűjtemény, ltsz.50.25.

³⁹ *Ernst Múzeum aukciója*. Katalógus. Budapest, 1931. április 27. 918. tétel.

⁴⁰ *European silver*. Katalógus. Geneva, Sotheby's, 1983/11/15. 60. tétel.

⁴¹ Bath Archives, Bath Record Office tájékoztatása alapján.

⁴² J. Chenue levele Wittmann Ernőnek, London, 1942. május 7. Wittmann Ernő hagyatéka, USA. Magántulajdon.

⁴³ 15th and 16th c. Sculpture in Bronze and Wood, lent by Dr. Ernst Wittman, The Art Institute of Chicago, 1943/1944.

⁴⁴ Raphael Stora (1887–1963) műkereskedő Párizsban, majd 1937-től New Yorkban.

⁴⁵ The Art Institute of Chicago, Institutional Archives, Museum Registration Records, R. Stora.

5. kép. Német művész (Hans Leinberger?): *Térdelő angyal (Madonna) kehellyel*,
16. század eleje, színes festett hársfa szobor, M: 46 cm

A múzeum szívesen megtartotta volna az anyagot, ezt tükrözi Meyric R. Rogers kurátornak a gyűjtőhöz írt levele.⁴⁶ A műtárgyak eladására pár évvel később került sor, Stora közreműködésével kilenc alkotást vásárolt meg a Cleveland Museum of Art 1946 és 1954 között.⁴⁷ Az intézmény bulletinje rendszeresen beszámolt ezekről az új szerzeményekről, amelyek az olajból meggazdagodott John L. Severance anyagi támogatásának köszönhetően kerültek a clevelandi múzeum gyűjteményébe. Az egyes tételek ára és az eladás pontos időpontja Stora feljegyzései⁴⁸ alapján követhetők nyomon. Szintén ezekből a dokumentumból derül ki, hogy a Wittmann-gyűjtemény 16. század elején készült festett faszobrárt, a *Térdelő angyalt* egy svájci gyűjtő vásárolta meg 1954 februárjában (5. kép). Sajnos a tizenegyedik műtárgy (*Guggoló fiú*) sorsáról nincs információ, így jelenlegi holléte ismeretlen. Ezzel szemben pontosan ismerjük a gyűjtemény egyik kiemelkedő darabjának, Giambologna Mars istent ábrázoló bronzszobrának tartózkodási helyét, mely elméletileg a raktárhelyiségben semmisült meg 1942-ben a többi műtárggyal együtt (6. kép). A szobor az 1950-es években tűnt fel az angol műkereskedelemben, és több tulajdonosváltást követően a Christie's cég londoni aukciójára került 1987-ben.⁴⁹ Az árverésen a Mars-szobor kiemelkedő áron, 660 000 angol fontért kelt el, a vevő a montreali székhelyű Power Corporation of Canada volt. A gyűjteményt kezelő Paul Maréchal kurátor tájékoztatása szerint a szobor a vásárlás óta nem hagyta el a vállalat falait; bár szerepel a firenzei Bargello 2006-ban megrendezett Giambologna-kiállításának katalógusában,⁵⁰ de a műtárgy nem került bemutatásra a tárlaton. Ma már lehetetlen kideríteni, mi történt pontosan a Bathban beraktározott anyaggal, de a történet jogosan ébreszt reményt arra, hogy más darabok is előkerülhetnek a végleg elveszettnek hitt műtárgyak köréből.

6. kép. Giambologna: *Mars*, 1565–1570 k., aranyozott bronzszobor, l. B. jelzéssel, M: 39,4 cm. The Collection of the Power Corporation of Canada, Montréal. Archív felvétel, Szépművészeti Múzeum, Régi Szobor Gyűjtemény

⁴⁶ „May 18, 1944. Dear Dr. Wittman, According to instructions received from Mr. Stora, we will be returning to you shortly the bronzes and other small sculptures which you so kindly lent us for exhibition. We are naturally very sorry to see them go and only wish that we had funds available in this field so that they would not have to leave. Again with many thanks, both on behalf of the Institute and my personally, for your kind cooperation, I am, Yours sincerely, Meyric R. Rogers” The Art Institute of Chicago, Institutional Archives, Museum Registration Records, R. Stora.

⁴⁷ The Cleveland Museum of Art, ltsz. 1946.429.1–2; 1947.29; 1947.39; 1947.509; 1948.171; 1948.486; 1948.487; 1950.375; 1954.798.

⁴⁸ Stora Art Galleries stock sheets, ledger and auction catalog, 1937–1963. The Getty Research Institute, Research Library, Special Collection, Stora Art Galleries. 990017.

⁴⁹ *Magnificent French Furniture and Sculpture*. Katalógus. London, Christie's, 1987/06/17. 22. tétel.

⁵⁰ *Giambologna: gli dei, gli eroi: genesi e fortuna di uno stile europeo nella scultura*. Kiállítási katalógus. Firenze, Museo Nazionale del Bargello, 2006. 25. tétel.

Wittmann Amerikában nem folytatott ügyvédi praxist, de szakértőként több esetben volt konzultáns, és tanított a Columbia Egyetemen.⁵¹ Aktív szerepet vállalt a Roosevelt elnök által 1944 januárjában létrehozott Háborús Menekültügyi Bizottság, a „War Refugee Board” munkájában, amelynek feladata a nácizmus üldözöttjeinek kimenekítése volt a németek által megszállt területekről.⁵² Wittmann Magyarországon számos, főleg jogi vonatkozású munkát publikált, de az amerikai évekhez csak az *Inalienable Rights of Aliens* (Washington DC, 1946) és a Columbia University Press által 1948-ban megjelentetett *History: A Guide to Peace* című könyve kapcsolódik. Ez utóbbi, a háború utáni világrend hatalmi egyensúlyteremtésének szükségességét és módját taglaló mű a *New York Times* és más amerikai újságok kritikái szerint jelentős figyelmet keltett. „Lesznek, akik könyvének végkövetkeztetéseivel nem értenek egyet, de akkor is lehetetlenség meg nem bámulniuk példátlanul sokoldalú tudását. Wittmann nem csak a népek történelmét ismeri, hanem az emberi szellem történetét is, az írókat és filozófusokat s a tudósokat és a tudományokat mind. Az olvasó néha bizonytalan érzéssel fogadja a békeorvos diagnózisait és terápiáját, de akkor sem tagadhatja meg elismerését a betegágy melletti viselkedésének eleganciájától és szórakoztató voltától. Wittmann komoly tudományt képes írásművészettel és a nagyképesség teljes kiküszöbölésével élvezetessé tenni” – írta Aczél Benő az Amerikában megjelenő *Népszavában*.⁵³ Wittmann az amerikai állampolgárság megszerzése, azaz 1946⁵⁴ után több alkalommal járt Európában, de magyarországi látogatására nincsen bizonyíték. Az ország elhagyásakor még bizonyára tervezte a visszatérést, hiszen a belvárosban álló bérház tulajdonjogát megtartotta. Az 1941-ben végzett budapesti népszámlálás lakásíve⁵⁵ mint külföldön tartózkodó háztulajdonost vette jegyzékbe a Városház utcai ingatlannal kapcsolatban. Wittmann Ernő 82 éves korában, a feleségével azonos évben, 1963 novemberében hunyt el New Yorkban.⁵⁶

⁵¹ A család tájékoztatása alapján.

⁵² Papers of the War Refugee Board, Part 2: Project and Document Files January 1944–September 1945. 12,39. Lásd http://www.lexisnexis.com/documents/academic/upa_cis/101132PapWarRefugeeBdPt2.pdf (letöltve 2015. április 29.).

⁵³ Aczél Benő: Magyar könyv a békéről. *Amerikai Magyar Népszava*, 1948. október. Újságrészlet, Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár, Szeged, Vasváry-gyűjtemény, W3:71.

⁵⁴ Alphabetical Index to Declarations of Intention of the U.S. District Court for the Southern District of New York, 1917–1950. The National Archives, M1675, Roll 110.

⁵⁵ Budapest Főváros Levéltára, IV. 1419. J. 90. doboz.

⁵⁶ United States Social Security Death Index, lásd <https://familysearch.org/ark:/61903/1:1:JP46-VPY> (letöltve 2015. április 29.).

Wittmann Ernő reneszánsz gyűjteménye⁵⁷

RÖVIDÍTÉSEK

AMAM

Bulletin of the Allen Memorial Art Museum. Vol. 1, no. 1. Oberlin, Ohio, 1944.

AVERY

Charles AVERY: *Giambologna. The Complete Sculpture*. Oxford, 1987.

BALOGH

BALOGH Jolán: Tanulmányok a Szépművészeti Múzeum régi szoborgyűjteményében. II. In: *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Évkönyvei*. IX. Budapest, 1940. 7–45.

BANGE

Ernst Friedrich BANGE: *Die Kleinplastik der deutschen Renaissance in Holz und Stein*. München, 1928.

Bécs

Gotik in Österreich. Kat. Wien, Österreichisches Museum für Kunst und Industrie, 1926.

Bulletin

The Bulletin of The Cleveland Museum of Art.

Chicago

15th and 16th c. Sculpture in Bronze and Wood, lent by Dr. Ernst Wittman. Chicago, 1943–44. The Art Institute of Chicago, Archives.

Christie's

Magnificent French Furniture and Sculpture. Kat. London, Christie's, 1987. június 17.

Cs. j.

Angol nyelvű csomagolási jegyzék, mely egyértelműen az Angliába szállított műalkotásokra vonatkozik, de készítőjének személye és keletkezésének időpontja egyelőre ismeretlen. Minden műtárgy esetében pon-

tosan megjelöli, hogy az adott műtárgy melyik láda milyen sorszámú dobozába került elhelyezésre. Wittmann Ernő hagyatéka, USA. Magántulajdon.

ÉBER

ÉBER László: Az Iparművészeti Múzeum Egyházművészeti Kiállítása. *Magyar Művészet*, 1930. 8. 514–524.

Edinburgh/London/Bécs

Giambologna: Sculptor to the Medici. Kat. Eds. Charles AVERY–Anthony RADCLIFFE. Arts Council of Great Britain, 1978.

Egyházművészet

Régi Egyházművészet Országos Kiállítása. Kat. Budapest, Iparművészeti Múzeum, 1930.

Elek

ELEK Artúr: Reneszánsz-érmék és plakettek. *Ars Una Művészeti Szemle*, I/ 8–9, Budapest, 1924. 326–334.

Ezüstkiállítás

Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum Régi Ezüstkállításának Leíró Lajstroma. Kat. Szerk. CSÁNYI Károly. Budapest, Iparművészeti Múzeum, 1927.

Figdor

Die Sammlung Dr. A. Figdor. Kat. Artaria, Wien–Berlin, 1930.

Firenze

Giambologna: gli dei, gli eroi: genesi e fortuna di uno stile europeo nella scultura. Kat. Firenze, Museo Nazionale del Bargello, 2006.

GÉBER

GÉBER Antal: Dr. Wittmann Ernő. In: *Magyar Gyűjtők*. I–II. Szerk. TÓTH Melinda. Kézirat, é. n. 412–421. (Szépművészeti Múzeum Könyvtára, 15 331/1–2.)

⁵⁷ A gyűjteményi listában néhány, a korszaktól eltérő műtárgy is található. A jelenleg nem fellelhető műveknél a korabeli meghatározások szerepelnek.

Kiviteli

Az 1938-as kiviteli engedélyhez csatolt műtárgylista. Szépművészeti Múzeum, Irattár, 424/938.

MELLER

MELLER Simon: Dr. Wittmann Ernő kisplasztikai gyűjteménye. *Magyar Művészet*, 1934. 8. 235–242.

MIHALIK

MIHALIK Sándor: Csonka-Magyarország egyházi műkin-
csei. *Magyar Iparművészet*, 1930. 5–6. 109–120.

Olasz mesterek

Régi Olasz Mesterek Kiállítás: Képek, szobrok magyar magángyűjteményekből. Kat. Budapest, Nemzeti Szalon, 1937.

PETROVICS

PETROVICS Elek: *Az új szerzemények kiállítása, 1924–1926.* Kat. Budapest, Szépművészeti Múzeum, 1926.

Plakettkiállítás

Budapesti Gyűjtők és Művészek Érem- és Plakettkiállítása. Kat. Szerk. CSÁNYI Károly. Budapest, Iparművészeti Múzeum, 1924.

PLANISCIG, 1921

Leo PLANISCIG: *Venezianische Bildhauer der Renaissance.* Wien, 1921.

PLANISCIG, 1927

Leo PLANISCIG: *Andrea Riccio.* Wien, 1927.

PLANISCIG, 1930

Leo PLANISCIG: *Piccoli bronzi italiani del Rinascimento.* Milano, 1930.

Postatakarék

Egy ismert gyűjtő műtárgyainak aukciója. Kat. Budapest, Magyar Királyi Postatakarékpénztár, 1941. március 18–19.

WIXOM

William D. WIXOM: *Renaissance Bronzes from Ohio Collections.* Kat. Cleveland, 1975.

YBL

YBL Ervin: Francesco di Giorgio ismeretlen bronzszoborcskája. In: *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Évkönyvei.* VI. Budapest, 1931. 109–117.

A GYŰJTEMÉNY

1. Firenzei művész:**Anya gyermekével, 16. század második fele**

Bronzszobor

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; Kiviteli 1; Cs. j. 1.

2. Velencei művész:**Herkules harca az oroszlánnal, 16. század közepe**

Meztelen, szakállas Herkules jobb térdre a földön fekvő oroszlán hátán, kezeivel az állat állkapcsát feszíti szét.⁵⁸ Bronzszobor, sötétbarna természetes patina, lakkmaradványokkal.

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 2; Cs. j. 2.

3. Velencei művész: Neptun, 1600 körül

Bronzszobor, 23,5 cm magas.

Proveniencia: Entz Géza a Marczibányi-gyűjtemény darabjának gondolta.⁵⁹

Kiállítva: Olasz mesterek 46.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 3; Cs. j. 3.

4. Pádúai művész:**Boszorkány vagy Anachoreta, 15. század vége**

Bronzszobor

Proveniencia: Gerngross, Bécs; Heseltine, London.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; PLANISCIG 1927, 88, Abb. 79; Kiviteli 4; Cs. j. 4.

5. Francesco di Giorgio Martini köre:**Álló férfialak, 1500 körül**

Bronzszobor, sötétbarna lakkpatina, talapzat nélkül 31 cm magas.

The Cleveland Museum of Art, 1947. 509.

Proveniencia: Kaufmann, Berlin.

Kiállítva: Olasz mesterek 48; Chicago.

Említve és/vagy illusztrálva: Bulletin vol. 35, no. 9; YBL; WIXOM 31; GÉBER; Kiviteli 5; Cs. j. 5.

6. Tullio Lombardónak tulajdonítva:**Vénusz égő urnával, 1500–1520 körül**

Aranyozott bronzszobor, talapzat nélkül 18,3 cm magas.

The Cleveland Museum of Art, 1948.171.

Proveniencia: Heseltine, London.

Kiállítva: Olasz mesterek 36; Chicago.

Említve és/vagy illusztrálva: Bulletin vol. 36, no. 1; MELLER; GÉBER; Kiviteli 6; Cs. j. 6; WIXOM 109.

7. Nicolo Roccatagliata:**Bacchász, vagy az ősz allegóriája**

Bronzszobor, 32,5 cm magas.

Proveniencia: Marczibányi István.

Kiállítva: Olasz mesterek 41.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 7.

⁵⁸ Tárgyleírás, Wittmann Ernő hagyatéka, USA. Magántulajdon.

⁵⁹ GÉBER.

8. Pádúai művész:**Guggoló fiú, 1500 körül**

Bronzszobor, 11 cm magas.

Proveniencia: *Darmstadt* nagyhercegi gyűjtemény.

Kiállítva: Olasz mesterek 28; Chicago.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 8; Cs. j. 8.

9. Firenzei művész:**Herkules buzogánnyal ütésre készen, 1600 körül**

Bronzszobor, 20,5 cm magas.

Kiállítva: Olasz mesterek 44.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 9; Cs. j. 9.

10. Itáliai művész:**Invidia, vagy az éhség allegóriája, 16. század első fele**

Bronzszobor, 26 cm magas.

Proveniencia: Heseltine, London.

Kiállítva: Olasz mesterek 47 (Pierino da Vinci alkotása).

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; PLANISCIG 1927, 92, Abb. 86; Kiviteli 10; Cs. j. 10.

11. Valerio Cioli:**Cosimo Medici udvari törpéje mint Bacchus, 16. század**

Meztelen, kövér, vékony szakállú törpe kissé felemelt

jobb kezében csészét tart, baljával egy részben törött botra támaszkodik.⁶⁰

Bronzszobor, zöldesbarna lakkpatina, 13,6 cm magas.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; Kiviteli 11; Cs. j. 11.

12. Délnémet művész:**Harcos alakja, 16. század második fele**

Bronzszobor

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 12.

13. Délnémet művész:**Harcos alakja balra fordulva,****16. század második fele**

Bronzszobor

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 13.

14. Osztrák szobrász:**Díszkút részére szánt két ülő nőalak,****18. század második fele**

Ólomszobrok

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 14, 15.

15. Velencei művész:**Narcissus, 16. század közepe**

Álló meztelen fiatal fiú, bal lába kissé felemelve, karjai keresztbe téve a feje felett.⁶¹

Bronzszobor, sötétbarna természetes patina, lakkmaradványokkal, 20,4 cm magas.

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 16; Cs. j. 16.

16. Severo da Ravenna:**Nő bőségszaruval, 1525 körül**

Bronzszobor, fekete lakkpatinanyomokkal, talapzat nélkül 17,2 cm magas.

The Cleveland Museum of Art, 1947. 39.

Kiállítva: Chicago.

Említve és/vagy illusztrálva: Bulletin vol. 34, no. 4; WIXOM 79. Kiviteli 17; Cs. j. 17.

17. Nürnbergi művész:**Vásárra vonuló paraszt, 1560 körül**

Görnyedt tartású, nagyot lépő alak, ingerterű felső-

⁶⁰ Tárgyleírás, Wittmann Ernő hagyatéka, USA. Magántulajdon.

⁶¹ Tárgyleírás, Wittmann Ernő hagyatéka, USA. Magántulajdon.

részt, térdnadrágot, cipőt, kerek kalapot visel. Övében kés, bal kezében egy bot csonkja, jobbában kosár.⁶² Bronzszobor, barna természetes patina, fekete lakkmaradványokkal, 13,7 cm magas. Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 18; Cs. j. 18.

18. Giambologna: Mars, 1565–1570 körül

Aranyozott bronzszobor, I. B. jelzéssel, 39,4 cm magas. The Collection of the Power Corporation of Canada, Montréal.

Proveniencia: Marczibányi István, Buda; Vagyon István, Szenice; Werner, Bécs–München.

Kiállítva: Olasz mesterek 45; Edinburgh/London/Bécs 42.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; AVERY 69; Christie's 22; Kiviteli 19; Cs. j. 19; Firenze 25.

Megjegyzés: Vételár 20 000 márka.⁶³

19. Andrea Riccio: Pomona, 1500 körül

Bronzszobor, talapzat nélkül 15,5 cm magas.

The Cleveland Museum of Art, 1948. 486.

Proveniencia: Weiler, Berlin.

Kiállítva: Olasz mesterek 32; Chicago.

Említve és/vagy illusztrálva: Bulletin vol. 36. no. 3; WIXOM 84; GÉBER; Kiviteli 20; Cs. j. 20.

20. Fiú ébredése / Színjáték istene, 16. század

Bronzszobor, antik minta után.

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 21; Cs. j. 21.

21. Neptun kagylón ülve, 16. század

Bronzszobor

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 22; Cs. j. 22.

22. Giovanni della Robbia (műhelye):

Angyalfej, 15. század vége

Mázás terrakottaszobor, 24 cm magas.

Szépművészeti Múzeum, Régi Szobor Gyűjtemény, ltsz.7374.

Proveniencia: Ill. Frigyes német császár feleségének gyűjteménye.

Kiállítva: Egyházművészet 120; Olasz mesterek 39.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 23 (kihúzza).

23. Priamo della Querci követője:

Madonna a gyermekkel, 15. század első fele

Faszobor

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 24; Cs. j. 24; BALOGH.

24. Német művész (Hans Leinberger?):

Térdelő angyal (Madonna) kehellyel, 16. század eleje

Színes festett hársfa szobor, 46 cm magas.

Proveniencia: Werner, Bécs.

Kiállítva: Egyházművészet 42; Bécs 180; Chicago.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; MELLER; ÉBER; Kiviteli 25; Cs. j. 25.

Megjegyzés: Svájci gyűjtőnek eladva 1954 februárjában.⁶⁴

25. Pádúai művész:

Boszorkány vagy Anachoreta, 15. század vége

Puszpángfa szobor

Proveniencia: Gerngross, Bécs.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 26; Cs. j. 26; PLANISCIG 1921, 89, Abb. 83–84.

26. Délnémet művész:

A gazember, 16. század eleje

Faszobor

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 27; Cs. j. 27.

27. Felsőrajnai művész:

Ádám és Éva az almafa alatt, 16. század eleje

Puszpángfa szobor

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 28; Cs. j. 28.

28. Daniel Mauch: Ádám és Éva, 1535 körül

Puszpángfa szobrok, 18,3 és 17,5 cm magasak.

The Cleveland Museum of Art 1946. 429. 1–2.

Kiállítva: Chicago.

Említve és/vagy illusztrálva: Bulletin vol. 34. no. 6, Part I; BANGE 66; MELLER; GÉBER; Kiviteli 29; Cs. j. 29.

Megjegyzés: Vásárolva R. Stora párizsi műkereskedőtől.⁶⁵

⁶² Tárgyleírás, Wittmann Ernő hagyatéka, USA. Magántulajdon.

⁶³ GÉBER.

⁶⁴ The Art Institute of Chicago, Institutional Archives, Museum Registration Records, R. Stora.

⁶⁵ The Art Institute of Chicago, Institutional Archives, Museum Registration Records, R. Stora.

29. Párizsi szobrász:**Mária a gyermekkel, 1300 körül**

Elefántcsont szobor, 27 cm magas.

Szépművészeti Múzeum, Régi Szobor Gyűjtemény, ltsz. 7373.

Proveniencia: Stroganoff, Bécs.

Kiállítva: PETROVICS 2.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER.

30. Francia művész:**Madonna a gyermekkel, 13. század**

Körtefa szobor, 23 cm magas.

Kiállítva: Egyházművészet 89.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 31; Cs. j. 31.

31. Francia művész: Mária a gyermekkel, 14. század

Körtefa szobor, 28,3 cm magas.

Proveniencia: a pampelunei székesegyházból.

Kiállítva: Egyházművészet 96.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 32; Cs. j. 32.

32. Domenico di Paris:**Mária a gyermek Jézussal, 16. század**

Színes terrakotta relief, 47 cm magas.

Kiállítva: Olasz mesterek 13.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 33; Cs. j. 33; MIHALIK.

Megjegyzés: Vásárolva Barsanti római műkereskedőtől 1000 angol fontért.⁶⁶

33. Firenzei művész:**A gyermek Jézust imádó Mária, 15. század**

Terrakotta

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 34; Cs. j. 34.

34. Velencei művész (Lombardo köre?):**Fiatal asszonyfej bal profilban, 16. század eleje**

Fehérmárvány dombormú

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 35; Cs. j. 35.

35. Német művész: Ló és lovász, 16. század

Öntött bronzplakett

Kiállítva: Plakettkiállítás 3027.

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 36; ELEK; Cs. j. 36.

36. Hans von Kolmar:**Nagy Fortuna, Dürer után, 16. század első fele**

Körtefa dombormú, H. S. R. monogrammal.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER, GÉBER; Kiviteli 37; Cs. j. 37.

37. Hans von Kolmar:**Ádám és Éva a Paradicsomban, Cranach után,**

16. század első fele

Körtefa dombormú, H. S. R. monogrammal.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; BANGE 70; Kiviteli 38; Cs. j. 38.

38. Német művész:**Álló, balra forduló nőalak hátafeltja, 1600 körül**

Dombormú

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 39.

39. Itáliai művész:**Madonna a gyermekkel, 16. század eleje**

Szürke homokkő (Pietra serena) dombormú,

44 cm magas.

Proveniencia: Oppenheim.

⁶⁶ GÉBER.

Kiállítva: Egyházművészet 54.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 40; Cs. j. 40.

40. Girolamo és Aurelio Lombardi:
Krisztus keresztvitele, 1570 körül

Öntött bronzrelief, 46,5×36,5 cm.

Kiállítva: Plakettkiállítás 3003; Olasz mesterek 17; Egyházművészet 55.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; ELEK; Kiviteli 41; Cs. j. 41.

41. Milánói művész:

Pásztorok imádása, 16. század eleje

Hársfa dombormű, 39×54 cm.

Proveniencia: Oppenheim.

Kiállítva: Egyházművészet 31.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 42; Cs. j. 42.

42. Bertoldo di Giovanni:

Bacchus diadala puttók körtáncával, 15. század

Öntött bronz dombormű, 8,5×45,5 cm.

Kiállítva: Plakettkiállítás 2995; Olasz mesterek 11.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; ELEK; Kiviteli 43; Cs. j. 43.

43. Andrea Riccio: Krisztus sírba tétele, 16. század

Öntött bronzplakett, 12×16,8 cm.

Kiállítva: Plakettkiállítás 3010; Egyházművészet 106.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; ELEK; MIHALIK; Kiviteli 44.

44. Andrea Riccio:

Fatörzsre kapaszkodó puttók, 16. század

Cizellálatlan bronzszobor, 17,5 cm magas.

Proveniencia: Rosenheim, London.

Kiállítva: Olasz mesterek 26.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 45;

Cs. j. 45; PLANISCIG 1930, LXXVI/125.

Megjegyzés: Vásárolva Jacques Seligmann párizsi műkereskedőtől 1930-ban.⁶⁷

45. Velencei művész: Pál apostol, 16. század

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 46; Cs. j. 46.

46. Andrea Riccio: Szatír nő, 1520–1530

Bronzrelief, fekete lakkpatina, 16,5×11,5 cm.

The Cleveland Museum of Art, 1947. 29.

⁶⁷ Jacques Seligmann & Co. records, 1904–1978, bulk 1913–1974, Archives of American Art, Smithsonian Institution, 11.486.

Provenienca: Dona delle Rose, Velence.
 Kiállítva: Olasz mesterek 35; Chicago.
 Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Bulletin vol. 34. no. 4; WIXOM 91; Kiviteli 47; Cs. j. 47.
 Archív felvétel, Szépművészeti Múzeum, Régi Szobor Gyűjtemény

47. Osztrák művész:

Táncoló Áron (Dávid), 15. század

Festett faszobor, 82 cm magas.
 Provenienca: Werner, Bécs.
 Kiállítva: Bécs 143.
 Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 48; Cs. j. 16/a.

48. Marco del Buono

és Apollonio de Giovanni közös műhelye:

Themisztoklész és Kimón diadalmenete, 15. század

Cassone-festmény, 43,5×157 cm.
 Provenienca: Toscanelli, Firenze; Weinberger, Bécs.
 Kiállítva: Olasz mesterek 72.
 Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 49; Cs. j. 49; AMAM 1.
 Megjegyzés: Vásárolva a Weinberger-aukció 1929-ben 30 000 schillingért.⁶⁸

49. Lorenzo Costa műhelye:

Jupiter és Alkmene története

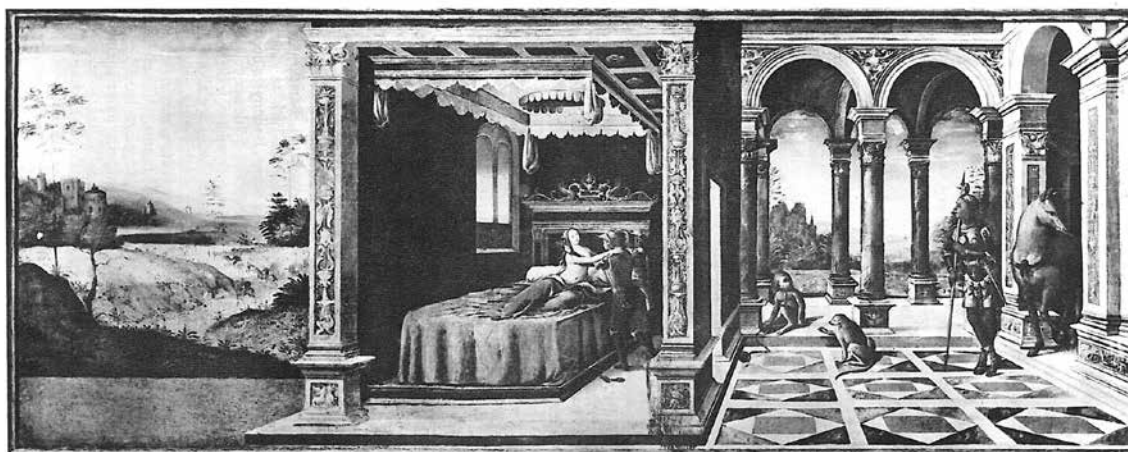
Cassone-festmény, fa, 60,5×154,3 cm.
 Provenienca: Bécsi gyűjteményből.
 Kiállítva: Olasz mesterek 58.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER;
 Kiviteli 50; Cs. j. 50.

50. Francia művész: Júdás csókja, 14. század

Elefántcsont dombormű, 9,8×10,8 cm.
 Kiállítva: Egyházművészet 92.
 Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 51; Cs. j. 51.

⁶⁸ GÉBER.

51. Ismeretlen művész:**Könyvtábla, Limoges, 13. század első fele**

Bronz, beágyazott zománccdíszítéssel és aranyozás maradványaival, 11,7×23,3 cm.

Kiállítva: Egyházművészet 350.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 52; Cs. j. 52.

52. Délnémet művész:**Vénusz Vulkan műhelyében, 16. század eleje**

Puszpángfa szobor

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 53; Cs. j. 53.

53. Giambologna:**Oszlophoz kötözött Krisztus, 1600 körül**

Bronzszobor, barna patina, 35,5 cm magas.

Kiállítva: Egyházművészet 130.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; ÉBER; Kiviteli 55; Cs. j. 55a, 55b.

54. Andrea Riccio: Guggoló öreg, 1500 körül

Bronz olajmécses

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 56; Cs. j. 56; PLANISCIG 1927, 180, Abb. 201.

55. Desiderio da Firenze: Asztali csengő

Bronz (harangöntvény), 15 cm magas.

Kiállítva: Olasz mesterek 125.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 57; Cs. j. 57.

56. Andrea Riccio:**Szatír és szatírcsoport talapzata, 16. század**

Bronz, fekete lakkpatina, 33,6 cm magas.

The Cleveland Museum of Art, 1950. 375.

Kiállítva: Olasz mesterek 128; Chicago.

Említve és/vagy illusztrálva: Bulletin vol. 38. no. 2, Part I; WIXOM 85; MELLER; PLANISCIG 1930, LXXVI/124; Kiviteli 58; Cs. j. 58.

57. Andrea Riccio műhelye:**Olajlámpa, 1500 körül**

Bronz

Proveniencia: Rothschild, Frankfurt.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; Kiviteli 59; Cs. j. 59.

58. Andrea Riccio műhelye:**Gyertyatartópár, 1500 körül**

Bronz

Proveniencia: Rothschild, Frankfurt.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 59; Cs. j. 59a, 59b.

59. Velencei művész: Puttó delfinnel, 16. század

Bronz

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 60; Cs. j. 60.

60. Ismeretlen művész: Puttó kutyával

Bronz

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 61; Cs. j. 61.

61. Severo da Ravenna műhelye:**Tintatartó és gyertyatartó gyermek Herkulesseel, 1510–1520 körül**

Bronz, 21 cm magas.

The Cleveland Museum of Art, 1954. 798.

Proveniencia: Pfungst, London; Morgan, London.

Kiállítva: Olasz mesterek 40; Chicago.

Említve és/vagy illusztrálva: Bulletin vol. 73. no. 3; WIXOM 97; GÉBER; Kiviteli 62; Cs. j. 72.

62. Pádúai / Velencei művész:**Olajmécses Judittal, 15. század vége**

Részben aranyozott bronz

Proveniencia: Rothschild, Frankfurt.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; Cs. j. 62.

63. Andrea Riccio:**Ajtókopogtató, 16. század eleje**

Bronz, fekete lakkpatina, 25,2 cm hosszú.

The Cleveland Museum of Art, 1948. 487.

Kiállítva: Chicago.

Említve és/vagy illusztrálva: Bulletin vol. 36. no. 3;

WIXOM 87; PLANISCIG 1927, 362, Abb. 446–447; PLANISCIG 1930, LXXX/132; MELLER; GÉBER; Kiviteli 63; Cs. j. 63.

64. Georg Schweiger:**Pirkheimer képmása Dürer metszete után, 17. század**

Puszpángfa relief ezüstkeretben

Proveniencia: III. Frigyes német császár feleségének gyűjteménye.

Kiállítva: Plakettkiállítás 3039.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; ELEK; Kiviteli 64; Cs. j. 64.

65. Adolf Daucher: Szent Jeromos, 16. század vége

Kőrelief

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; GÉBER; Kiviteli 65; Cs. j. 65.

66. Pádúai műhely: Kis mozsár, 16. század eleje

Bronz, Sigismondo Malatesta és Isotta da Rimini képmásával.

Proveniencia: Glück Frigyes.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 66; Cs. j. 66.

67. Német művész:**Két kerek ostáblakő Frunsberg Margit és Fugger Ulrich képmásával, 16. század első fele**

Színes paszta puzspángfa alapon

Kiállítva: Plakettkiállítás 3040.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 67.

68. Ismeretlen művész:**Kerek férfiarckép nagy kalappal**

Puzspángfa

Említve és/vagy illusztrálva: Kiviteli 68; Cs. j. 68.

69. Peter Flötner: Jeremiás próféta, 16. század

Kelheimi kőrelief

Proveniencia: Roh, Bécs.

Kiállítva: Plakettkiállítás 3029.

Említve és/vagy illusztrálva: MELLER; ELEK; Kiviteli 69; Cs. j. 69.

70. Német művész:**Éva és a halál (Vanitas), 1550 körül**

Olajfestmény kerek fatáblán, átmérő kerettel 43,5 cm, keret nélkül 29 cm.

Proveniencia: Angst, Zürich; Figdor, Bécs.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Kiviteli 70; Figdor 110.

Megjegyzés: Vásárolva a Figdor-gyűjtemény berlini aukcióján 1930-ban 1300 márkáért.⁶⁹**71. Lille-i szobrász:****Szent Mihály arkangyal, 1450–1475**

Tölgyfa szobor, 108 cm magas.

Szépművészeti Múzeum, Régi Szobor Gyűjtemény, ltsz.50.25.

Kiállítva: Egyházművészet 33; Postatakarék 162.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER.

Megjegyzés: A múzeum 1950-ben vásárolta Okányi-Schwarz Józseftől.⁷⁰**72. Firenzei művész:****Madonna a gyermek Jézussal, 15. század közepe**

Öntött bronz dombormű, aranyozott és részben zománcozott architektonikus keretben, 16,5 cm magas.

Kiállítva: Egyházművészet 103.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; Cs. j. 75.

73. Itáliai művész:**Ecce Agnus Dei, 15. század második fele**

Csóktábla. Részben aranyozott, öntött bronz, 19 cm magas.

Kiállítva: Egyházművészet 105.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER.

74. Délnémet művész:**Angyali üdvözlés, 15. század vége**

Csóktábla. Öntött bronz dombormű, 13×17,5 cm, I.V.A. jelzéssel.

Kiállítva: Egyházművészet 108.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER.

75. Donatello: Madonna a gyermek Jézussal

Öntött, részben aranyozott bronzplakett, 9,6 cm magas.

Proveniencia: Faragó Ödön.

Kiállítva: Plakettkiállítás 3002; Egyházművészet 102.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER; ELEK; MIHALIK.

76. Andrea Riccio: Szent Jeromos, 16. század

Öntött bronzplakett, 14×10,5 cm.

Kiállítva: Plakettkiállítás 3011; Egyházművészet 107.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER.

77. Francia művész: Jézus születése, 16. század

Csóktábla. Ezüstözött réz aranyozott, ékköves keretben, 9,8 cm magas.

Kiállítva: Plakettkiállítás 3065; Egyházművészet 111.

78. Itáliai művész:**Krisztus a kereszttel, 17. század vége**

Márványszobor, 57,2 cm magas.

Kiállítva: Egyházművészet 133.

⁶⁹ GÉBER.⁷⁰ Szépművészeti Múzeum, Irrattár, 252/1950.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER, ÉBER.

Megjegyzés: Bedó Rudolf gyűjteményébe került.⁷¹

79. Andrea Riccio: Ülő szatír, 16. század

Bronzszobor, 17 cm magas.

Kiállítva: Olasz mesterek 127.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER.

80. Moderno: Krisztus siratása, 15–16. század

Csóktábla. Öntött bronz, aranyozott bronzkeretben, 15,8 cm magas.

Kiállítva: Ezüstkiállítás 326; Plakettkiállítás 3007.

81. Vredemann de Vries: Lukács apostol, 16. század

Hársfa faragvány, virágfüzérés, maszkerenos keretben.

Kiállítva: Postatakarék 141.

82. Délnémet művész:

Jézus kínoztatása, 16. század (?)

Puszpángfaragvány.

Kiállítva: Postatakarék 165.

83. Ismeretlen művész: Imádkozó nő, 16. század

Festett faszobor.

Kiállítva: Postatakarék 167.

84. Lienhard Schacht:

Két tiroli landsknecht, 1580 körül

Öntött bronzszobrok, sötétbarna patina

Kiállítva: Postatakarék 170.

Említve és/vagy illusztrálva: GÉBER.

85. Reneszánsz érmek és plakettek

PLAKETTKIÁLLÍTÁS

2989. ANTICO: Joannes Franciscus Gonzaga, érem, öntött bronz

2990. VALERIO BELLI: Krisztus sírbatétele, ovális öntött bronz

2991. VALERIO BELLI: Lovas bivalyvadászat, ovális medál, öntött bronz

2992. VALERIO BELLI: Iphigenia feláldoztatása, plakett, öntött bronz, 3,6×3,1 cm

2993. VALERIO BELLI: Keresztút, plakett, öntött bronz

2994. BERTOLDO DI GIOVANNI: A Pazzi-összeesküvés leveretésének emlékérmé

2997. BRAMANTE: Augustus látomása, plakett, öntött bronz

2998. VITTORE CAMELIO: Victor Camelius arcképe, 1508

2999. CARADOSSO: Jacopo Trivulzio, plakett, öntött bronz

3000. GIOVANNI JAC. CARAGLIO: A gyermek Jézus imádása, ovális medál, öntött bronz

3001. GIOVANNI DELL' CORNIOLE: Mucius Scaevola, érem, öntött bronz

3004. MODERNO: Krisztus feltámadása, plakett, öntött bronz

3005. MODERNO: Héraklész küzdelme Gérión kentaurral, plakett, öntött bronz, 5,3×6,6, cm (Postatakarék 88)

3006. MODERNO: Krisztus sírbatétele, plakett, öntött bronz

3009. RICCIO: Antik áldozati jelenet, plakett, öntött bronz

3012. JAN SANSOVINO modora: Mária koronázása, plakett, öntött bronz aranyozva (Postatakarék 117)

3013. VELENCE (1600 k.): Madonna az olvasóval, ovális kartus, öntött bronz

3014. ISMERETLEN olasz (15. század): Ifjú képmása, plakett, öntött bronz

3015. ISMERETLEN olasz (15. század): Caraffa-érem, hátlapján címer, öntött bronz

3016. ISMERETLEN olasz (15. század): Pihenő Ámor, érem, öntött bronz

3017. ISMERETLEN olasz (16. század): Cosimo Medici, érem, 1561, öntött bronz

3018. ISMERETLEN olasz (16. század): Horatius Cocles, plakett, öntött bronz

3019. ISMERETLEN olasz (16. század): Szent Péter, plakett, öntött bronz aranyozva, 7,1×10,1 cm

3020. ISMERETLEN olasz (16. század): Krisztus sírbatétele, plakett, öntött ólom

3021. ISMERETLEN olasz (16. század): Utolsó vacsora, plakett, öntött bronz, 12,2×6 cm

3022. ISMERETLEN olasz (1600 k.): Csóktábla, férfi és női szent álló alakjával, öntött bronz (Postatakarék 155)

3024. AUGSBURG (1480 k.): Angyali üdvözlés, csóktábla, öntött bronz, 13×17,5 cm

3028. PETER FLÖTNER: A fájdalomérzés, plakett, az Érzés sorozatból, öntött bronz

⁷¹ GÉBER.

3030. PETER FLÖTNER: Ábrahám meghívja az angyalokat, plakett, aranyozott, öntött bronz
3031. PETER FLÖTNER: Temperantia, plakett, az Erény sorozatból, 5,4×8 cm
3032. PETER FLÖTNER: Vandalus, plakett, a Királyok sorozatból, öntött ólom, 4,5×5,8 cm
3033. PETER FLÖTNER: Carolus Magnus, plakett, a Királyok sorozatból, öntött ólom, 4,4×5,8 cm
3034. PETER FLÖTNER: Polyhymnia, ovális medál, a Múzsák sorozatból, öntött ólom
3035. PETER FLÖTNER: Erato, ovális medál, a Múzsák sorozatból
3036. PETER FLÖTNER: Charitas, plakett, aranyozott öntött bronz
3037. HANS MULTSCHER UTÁN: Csóktábla, Krisztus siratása, aranyozott, öntött bronz
3038. NÜRNBERG (16. század): Európa elrablása, kerek medál, öntött ólom
3041. ISMERETLEN német (16. század): Lót kigúnyolása, plakett, trébelt réz
3042. ISMERETLEN német (16. század): Krisztus feltámadása, plakett, öntött bronz
3043. ISMERETLEN német (16. század): Ráhel a kútnál, kerek medál, öntött bronz
3044. ISMERETLEN német (16. század): Menekülés Egyiptomba, plakett, öntött bronz, 8×10,5 cm (Postatakarék 42)
3045. ISMERETLEN német (16. század): Királyok imádása, plakett, aranyozott, öntött bronz, 7,1×10,1 cm
3046. ISMERETLEN német (16. század): Krisztus mennybemenetele, plakett, öntött bronz
3047. ISMERETLEN német (16. század): Utolsó ítélet, érem, 1546, aranyozott, öntött ezüst
3048. ISMERETLEN német (16. század): Krisztus kínzása, plakett, öntött bronz, 7,5×9,8 cm
3049. ISMERETLEN német (16. század): Krisztus siratása, medál, öntött bronz, 8 cm
3050. ISMERETLEN német (16. század): Vénusz és Ámor, érem, aranyozott bronz
3051. ISMERETLEN német (16. század): Pásztorok imádása, plakett, öntött ólom, 7,2×9,6 cm
3052. ISMERETLEN német (16. század): Mucius Scaevola, plakett, öntött bronz
3053. ISMERETLEN német (16. század): Cyrus, plakett, 9,9×11,5 cm (Postatakarék 72)
3054. ISMERETLEN német (16. század): Krisztus a kereszt tövében, plakett, öntött bronz, 7,3×11,5 cm
3055. ISMERETLEN német (16. század): Krisztus sírbátétele, plakett, öntött bronz
3058. MARTEN HEEMSKERK UTÁN (16. század): A Szépség diadala, plakett, öntött bronz
3059. MARTEN HEEMSKERK UTÁN (16. század): Bacchus és szatírok, kerek medál, öntött ólom, 13,3 cm
3065. ÉSZAKFRANCIA (16. század): Jézus Születése, csóktábla, ezüstözött réz, ékköves keretben

POSTATAKARÉK

38. Antico: Diadalmenet, egyoldalú öntött bronzérem, Mantua
39. Augsburgi mester (1550 k.): Krisztus sírbátétele, öntött bronz dombormű
40. Augsburgi mester (1550 k.): Krisztus töviskoronázása, öntött bronz dombormű
41. Augsburgi mester (1550 k.): Napkeleti bölcsek, öntött bronz dombormű
65. Délnémet művész (16. század): A szultán előtt, ezüstözött fém dombormű, finoman cizellálva
79. Giacomo Lixignolo (1460): Borzo d'Este, kétoldalas bronzérem, Firenze
89. Moderno: Krisztus a keresztfán, öntött bronz dombormű
90. Moderno: Krisztus ostorozása, öntött bronzplakett
93. Németalföldi művész (16. század): Bacchusi ünnep, plakett, öntött ólom
94. Német művész (16. század): Pietà, bronzplakett
101. Olasz művész (16. század): Levétel a keresztről, öntött bronz dombormű
102. Olasz művész (16. század): Az Utolsó vacsora, öntött bronz dombormű
103. Olasz művész (16. század): Pásztorok imádása, öntött bronz dombormű
104. Olasz művész (1600 k.): Madonna a szentekkel, bronz dombormű
109. Hans Reinhart: V. Károly, öntött, cizellált ezüstérem, 1537, jelezve: H. R.
154. G. Aurelio és Lodovico Lombardi műhelye (16. század): Krisztus siratása, csóktábla, ezüst dombormű aranyozott bronzkeretben, 8,3×6,5 cm
169. Constanzo: II. Mohamed szultán, kerek bronzérem, Velence, 1481.

Sándor Juhász

A short history of the Wittmann collection

The interwar period was a significant era of Hungarian art collecting. In addition to the financial aristocracy and nobility numerous members of the middle class also dealt with art collecting. Although the latter had more modest income than the members of the upper class, some of them still managed to create a world-class collection. One of them was Ernő Wittmann with his outstanding collection of Renaissance statues and plaques. He was the second child of a middle class family in Budapest born on 13th of November 1881. His father, Mór Wittmann, was a successful lawyer and his occupation certainly influenced his son who went to study law at the university in Budapest in 1899. He continued his studies at Leipzig University and the Sorbonne in Paris, and he specialized in the field of international law. He began his law career in his father's office; in addition to the domestic customers he represented mainly British interests and English clients and rendered professional service to them in Budapest. He often traveled abroad, except a short period of time when he had to serve his country during the WWI. During his business trips he took occasion to practice his passion for art collecting. In the beginning he bought modern prints and plaques, later he turned to Renaissance art. According to Antal Géber's manuscript about Hungarian collectors, Wittmann purchased primarily from reliable art dealers and well-known collections. His main collecting domain consisted of statues and small works of Italian and German Renaissance art; he was one of the biggest collectors of sculptures of his time in Hungary. He was concerned not just about his acquisitions but also about publishing them by acknowledged art historians. Leo Planiscig, an expert of Italian Renaissance sculpture discussed and reproduced several works of art in his books from the Wittmann collection, as well as Simon Meller in *Magyar Művészet*. The pieces of his collection could be seen at different exhibitions in Budapest. In 1937/38 he last presented the highlights of his collection in the Nemzeti Szalon. .

Wittmann took a significant part of his Renaissance collection to England in September 1938. The export license listed 70 pieces of artworks, and additionally a group of a 60 medals and plaques. The insurance value was GBP 19,000. The Bristol Art Museum was to have received the collection for one or two years but as the war broke out, the exhibition could not be realized. A memorandum in Wittmann's bequest says that eleven works of art remained in custody in the Bristol Art Museum while the rest of the collection went to the warehouse of T. Powell & Company in Bath. Wittmann and his wife left Hungary in 1940 for good and traveled by ship from Lisbon to New York where they arrived in August, while his collection remained in England. In April 1942 the German air force bombed Bath for two days and the warehouse was also hit. The collector received a letter in which he was informed that his works of art had been completely destroyed. In spite of what happened, Giambologna's signed bronze statuette (Mars), which supposedly had been destroyed in the warehouse, appeared on the English art market in 1950s. This unique work was one of the best pieces of the Wittmann collection. Nowadays, it is impossible to find out whether the Mars statuette got out from the warehouse before or after the bombing. In the 1960s the London art dealer David Peel sold this bronze to an American collector. In 1987 Christie's auctioned it in London and sold for an outstanding amount of GBP 660,000 to the Montreal-based Power Corporation of Canada.

The bomb ruined his collecting work of twenty-five years instantly. Eleven works of art that were in the custody of the Bristol Art Museum were shipped to later Wittmann's home in New York. All the remaining pieces of his collection were exhibited in the Art Institute of Chicago in 1943. The museum did not publish an accompanying catalogue but there is a list and descriptions of every presented objects in the correspondence between the museum and the New York art dealer Raphael Stora who represented Ernő Wittmann. A few years later Wittmann sold these eleven works of art with the help of Stora. Nine of them were purchased by the Cleveland Museum of Art between 1946 and 1954. The bulletin of the institution regularly reported the new acquisitions. The price of each item and the exact date of sales are in Stora's records. According to a document, a Swiss collector bought an early 16th century painted wooden statue (Angel receiving the Holy Blood) in 1954. Presently the whereabouts of the eleventh work of art, a bronze statuette made around 1500 (Crouching youth) from Padua is unknown.

Dr. Wittmann did not practice law in the US although he did consult on several cases, taught at Columbia University and was also active in the War Refugee Board especially around 1944. In Hungary he published many articles in several local law journals. During his years in America he published only two books: *Inalienable Rights of Aliens* in 1946 (Hobart Publishing Company, Washington DC) and *History – A guide to Peace* in 1948 (Columbia University Press, New York). Ernő Wittmann died at the age of 82 in New York in November 1963. As far as we know today, only twelve works of art are in public collections from the Wittmann collection: three in the Museum of Fine Arts in Budapest and nine in the Cleveland Museum of Art.